

Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel

Delbetänkande från Utredningen om preventiva tvångsmedel

SOU 2022:52

Uppdraget

- Överväga hur möjligheterna att använda tvångsmedel utanför en förundersökning, s.k. **preventiva tvångsmedel**, kan utökas för att förhindra allvarlig brottslighet inom kriminella nätverk.
- Noga väga behovet av en **effektiv brottsbekämpning** mot den **enskildes** rätt till skydd för grundläggande **fri- och rättigheter**.
- Säkerställa att förslagen uppfyller högt ställda krav på **rättssäkerhet**.

Dagens reglering av preventiva tvångsmedel

- I den s.k. **preventivlagen** regleras användningen av hemlig övervakning, hemlig avlyssning, hemlig kameraövervakning och postkontroll för att förhindra brott. Brottsligheten som lagen omfattar ligger i huvudsak inom Säkerhetspolisens verksamhet.
- Hemlig **dataavläsning** kan sedan 2020 användas under motsvarande förutsättningar.
- I den s.k. **inhämtningslagen** regleras förutsättningarna för myndigheterna att i underrättelseverksamhet inhämta historiska övervakningsuppgifter om elektronisk kommunikation i syfte att förebygga, förhindra och upptäcka brott.

Behovet av en utökning

- Viss brottslighet har blivit alltmer **samhälshotande**. Det dödliga skjutvapenvåldet och narkotikahandlingen har ökat.
- **Teknikutvecklingen** och nya **kommunikationsmönster** har medfört att myndigheterna har minskad insyn i de kriminella miljöerna.
- Det finns en tydlig **tystnadskultur** runt de kriminella nätverken.
- Tillgång till **information i ett tidigt skede** är avgörande för att förhindra allvarliga brott. Dagens reglering innehåller begränsade möjligheter att inhämta information med hemliga tvångsmedel innan ett allvarligt brott redan har inträffat.

Preventiva tvångsmedel är effektiva

- Användning av hemliga tvångsmedel är ett **effektivt verktyg** för att få tillgång till information i underrättskedet.
- En utökning av preventiv tvångsmedelsanvändning skulle medföra betydande **nytta för att förhindra allvarlig brottslighet** som begås av kriminella nätverk.

Risker för den personliga integriteten

- Utökad användning av preventiva tvångsmedel innebär att riskerna för **intrång** i enskildas **personliga integritet** ökar.
- Samtidigt stärks skyddet för enskildas personliga integritet genom att förslagen innebär förbättrade möjligheter för **staten** att **skydda sina medborgare** mot allvarliga brott.

Avvägningar om proportionalitet

- En utökad användning av preventiva tvångsmedel är **proportionerlig** under förutsättning
  - att tillämpningsområdet avgränsas utifrån avvägningar om **behov, effektivitet och integritet**, samt
  - att lagstiftningen innehåller **kvalifikationskrav** och **rättssäkerhetsgarantier** som balanserar den ökade integritetsrisken.

Kvalifikationskrav och ändamål

- Tvångsmedelsanvändningen inom det utökade tillämpningsområdet ska ha samma syfte och kvalifikationskrav som preventivlagen har i dag.
- Tvångsmedelsanvändningen ska syfta till att **förhindra** viss särskilt allvarlig **brottslig verksamhet** och åtgärderna ska vara av **synnerlig vikt** för detta ändamål.
- Det ställs höga krav på riskbedömningen; det ska finnas **påtaglig risk** för att viss brottslig verksamhet kommer att utövas.

Organisation eller grupp

- Det utökade tillämpningsområdet ska inte avgränsas genom en definition av kriminella nätverk.
- Tvångsmedel ska endast få användas om det finns en påtaglig risk för att brottslig verksamhet av visst slag kommer att utövas **inom en organisation eller grupp.**
- Tvångsmedelsanvändningen får endast **riktas mot en person** som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen och kan **befaras medvetet främja** den brottsliga verksamheten.

Brottskatalogen

- Det utökade tillämpningsområdet ska endast omfatta den slags **allvarlig brottslighet** som har en tydlig **koppling till kriminella nätverk**.
- Endast brott där **behovet** och den förväntade **nyttan** överväger **integritetsintrånget** ska ingå i brottskatalogen.
- Det är fråga om **mord, människorov, sprängningsbrott, grova vapen- och narkotikabrott** samt olovlig hantering av **explosiva varor**.

Tvångsmedelskatalogen

- De tvångsmedel som får användas enligt preventivlagen i dag - hemlig **övervakning**, hemlig **avlyssning**, hemlig **kameraövervakning** och **postkontroll** - ska få användas även inom det utökade tillämpningsområdet. Även **hemlig data-avläsning** ska få användas under motsvarande förutsättningar.
- I **nästa del** av vårt uppdrag ska vi överväga om ytterligare tvångsmedel och verkställighetsåtgärder, t.ex. hemlig **rumsavlyssning**, **genomsökning på distans** och **biometrisk autentisering**, ska få användas preventivt.

Tillståndsgivarens proportionalitetsbedömning

- Skälen för åtgärden ska uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den person som tvångsmedlet riktas mot eller för något annat motstående intresse.

Rättssäkerhetsgarantier

- De ökade integritetsriskerna måste balanseras genom omfattande rättssäkerhetsgarantier.
- Samma rättssäkerhetsgarantier som i dag finns i preventivlagen ska gälla inom det utökade tillämpningsområdet, t.ex. **domstolsprövning**, offentliga **ombud** och **tillsyn**.
- Den som har varit utsatt för ett tvångsmedel inom det utökade tillämpningsområdet ska som utgångspunkt **underrättas** om åtgärden i efterhand.

Skyddet för privatlivet och den personliga integriteten

- Regleringen är **förenlig** med högt ställda krav på rättssäkerhet och de krav på skydd för enskildas personliga integritet som följer av **RF**, **Europakonventionen** och **EU:s rättighetsstadga**.
- Bestämmelserna är tillräckligt precisa, förutsebara och avgränsade för att skydda enskilda mot godtyckliga ingrepp i deras fri- och rättigheter.
- De förslag som lämnats i SOU 2018:61, bl.a. om överskotts-information och dokumentationsplikt, bör genomföras. I övrigt behövs det inte ytterligare rättssäkerhetsgarantier.

Placering av den nya lagstiftningen

- Lagstiftningen om det utökade tillämpningsområdet för preventiva tvångsmedel ska införas i **preventivlagen**. Detta görs genom en utökning av lagens **brottskatalog**. Utökningen **tidsbegränsas** till att gälla i fem år efter införandet.
- Tillämpningsområdet för lagen om hemlig dataavläsning, avseende **hemlig dataavläsning** utanför en förundersökning, utökas genom hänvisningar till preventivlagen.

Domstolsprövningen

- Tillstånd till tvångsmedelsanvändning inom det utökade tillämpningsområdet ska prövas av rätten på **ansökan** av åklagare. En sådan prövning ska kunna göras av **samtliga tingsrätter**.
- En ansökan ska som huvudregel prövas av rätten i någon av de orter där den brottsliga verksamheten kan antas komma att **utövas** eller där den person som ansökan avser **uppehåller sig**.
- En ansökan som innehåller **säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter** ska prövas av Stockholms tingsrätt.

Ekonomiska konsekvenser

- **Polismyndigheten** och **Tullverket** bedömer att deras resursbehov ökar, men behoven sammanfaller delvis med de behov som framförts i SOU 2022:19.
- **Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten** tillsynsuppdrag kommer att öka, vilket kräver ytterligare medel.
- **Åklagarmyndigheten** och **domstolarna** kommer att få vissa ökade kostnader, vilka bedöms rymmas inom befintliga anslag.
- Stora **samhällsekonomiska** besparingar inom ett flertal områden.

Övriga konsekvenser

- **Förbättring** av de brottsbekämpande myndigheternas förutsättningar att **förhindra allvarlig brottslighet** av det slag som förekommer i kriminella nätverk.
- En mer effektiv brottsbekämpning innebär att **rättstryggheten** för såväl enskilda som samhället i stort stärks. En utökad användning av tvångsmedel innebär samtidigt risker för enskildas **personliga integritet**.

Ikraftträdande

- Lagändringarna i preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning föreslås träda i kraft den **1 januari 2024**.
- Bestämmelsen om den utökade brottskatalogen i preventivlagen föreslås att gälla till och med den **31 december 2028**.